

Motivering bij de strafvorming; een (straf)maat voor niets?

Het misschien lapidaire, maar overduidelijke '*Quand on est condamné, on aime à savoir pourquoi*' van Garraud bevestigt dat het niet van vandaag is dat artikel 97 van de Grondwet, dat stelt dat elk vonnis met redenen is omkleed, beschouwd wordt als één der pijlers van een gezonde rechtsbedeling en als de *conditio sine qua non* voor de rechtszekerheid eigen aan ons democratisch bestel. Het is evident dat deze grondwettelijke bepaling een algemene draagwijdte heeft wat evenwel de wetgever niet heeft belet het motiveringsbeginsel expliciet in diverse wetteksten te herhalen.

Het strafrecht ontsnapt evenmin aan de algemene verplichting tot motivering en houdt diverse bepalingen in waarin *expressis verbis* het 'met redenen omkleed zijn' wordt voorgeschreven. De correctionalisatie van criminele zaken door de Raadkamer, het afleveren van een aanhoudingsmandaat door de onderzoeksrechter, het toekennen van de opschorting of het uitstel, al dan niet aan probatievoorwaarden verbonden, zijn daar enkele voorbeelden van. In eerste instantie evenwel dienen ook de eindbeslissingen van politierechtbanken, correctionele rechtbanken en hoven van beroep gemotiveerd te worden (artikelen 163, 195 en 211 Wetboek van Strafvordering). Meer bepaald dienen in deze beschikkingen vermeld te worden de feiten waarvoor de verdachte aansprakelijk wordt gesteld, de straf en de eventuele burgerlijke veroordeling. Op gevaar af onnauwkeurig te zijn kan uit de uitgebreide rechtsleer en rechtspraak terzake samenvattend geconcludeerd worden dat een strafvonnis thans voldoende gemotiveerd is wanneer het, bij gebrek aan conclusies, de aanwezigheid vaststelt van bepaalde feiten in hoofde van een bepaalde verdachte (*motif de fait*) en het aan deze feiten een strafbaar karakter geeft met strafbaarheid van de verdachte tot gevolg (*motif de droit*). Het is niet onbelangrijk aan te stippen dat het Hof van Cassatie aanvaardt dat deze motivering in korte termen wordt verwoord, als deze maar dermate nauwkeurig en ondubbelzinnig gesteld zijn dat aan de mening van de strafrechter niet kan worden getwijfeld. Het is evenwel niet de bedoeling hier dieper op in te gaan.

De Regering heeft echter in mei 1983 een wetsontwerp¹ ingediend dat de motiveringsplicht wil uitbreiden tot de strafvorming. Meer bepaald heeft ze de wijziging van de artikelen 195 van het Wetboek van Strafvordering en 207 van de Rechtspleging bij de Landmacht (ditoregeling bij de krijgswaarden) op het oog. Duidelijk slaat het wetsontwerp niet op de uitspraken van de politierechtbanken (art. 163 Wetboek van Strafvordering blijft ongewijzigd) terwijl de hoven van beroep aan dezelfde verplichting zouden onderworpen worden, artikel 211 immers verwijzend naar artikel 195. Het wetsontwerp wil de strafrechter de verplichting

1. *Parl. St.*, Kamer, 1982-83, nr. 668-1.

opleggen de door hem uitgesproken straf of maatregel te motiveren, als de wet hem daartoe vrije beoordeling overlaat, evenals het quantum van die straf of maatregel. Deze motivering 'moet' nauwkeurig maar 'mag' beknopt zijn. In tegenstelling met diverse landen waar de motivering bij de strafvorming aangewezen (b.v. het Verenigd Koninkrijk) of verplicht is (b.v. Nederland) is dit beginsel in ons strafrechtstelsel nieuw. Enkel de wet van 29 juni 1964 op de opschorting, het uitstel en de probatie verplicht de strafrechter uit te leggen waarom hij opschorting of uitstel verleent maar dit is dan ook de uitzondering die de regel bevestigt.

Deze bijdrage wil geen afbreuk doen aan het lofwaardig en eigenlijk voor de hand liggend karakter van huidig wetsontwerp. Hooguit is het de bedoeling op bescheiden wijze enkele beschouwingen te formuleren vanuit een praktijkgerichte hoek waar geen wetten worden gemaakt maar toegepast en waar men al te vaak dient te roeien met de riemen die men heeft.

De Regering bepleit haar wetsontwerp in de Memorie van Toelichting door erop te wijzen dat de nieuwe tekst willekeur bij de strafrechter zal voorkomen en verder meer begrip bij de rechtsonderhorige, grotere eenvormigheid in de strafrechtspraak en betrokkenheid van de strafrechter bij de strafuitvoering in de hand zal werken. De mogelijke bezwaren tegen het ontwerp, met name het vergroten van de gerechtelijke achterstand en de ondoeltreffendheid door het gebruik van stereotype en vage formuleringen, wijst de Regering nogal lakoniek van de hand.

Deze doelstellingen doen verschillende vragen oprijzen, niet in het minst de vraag of huidig wetsontwerp wel het aangewezen middel is om ze waar te maken. Aangenomen dat (sommige) strafrechters willekeurig en lukraak een individu zouden sanctioneren – *quod non* – dan is het niet ondenkbaar dat ze in dezelfde stijl 'hun' motivering nauwkeurig maar beknopt zouden verwoorden zonder zich daarom dieper te bezinnen. Verder dient men zich af te vragen of de rechtsonderhorige niet méér gebaat zou zijn bij een justitie die hém begrijpt, die hem bij zijn naam noemt en niet bij zijn rolnummer, die een klimaat weet te scheppen waarin niet de zaak maar de dader voor zijn rechter komt. Daarenboven is het illusoir te menen dat een eenvormige strafrechtspraak, hoe wenselijk die op het vlak van de strafvorming ook lijke, er komt zolang daadwerkelijk niet kan vermeden worden dat er in de schoot van het Openbaar Ministerie, en vaak zelfs in éénzelfde parket, een niet onbelangrijke diversifiëring blijft bestaan in het seponerings- en vervolgingsbeleid, alhoewel via de hiërarchische structuren pogingen ondernomen worden om daaraan te verhelpen. Tenslotte is de taak van de strafrechter in ons huidig stelsel hoe dan ook afgesloten met het vellen van zijn vonnis en nemen andere instanties zoals O.M., het bestuur der strafinrichtingen en de Minister van Justitie de strafuitvoering in handen. Of deze instanties een meer dan theoretisch belang hechten aan de motieven van de strafrechter lijkt toch sterk te betwijfelen temeer zij zich, nopens de strafuitvoering, een veel beter idee kunnen vormen omtrent de persoonlijkheid van en de evolutie bij de veroordeelde wat bij de strafuitvoering van essentieel belang lijkt.

Deze terloops geformuleerde kritische bedenkingen, waaromtrent uitstekende en grondigere literatuur bestaat, sluiten evenwel de motivering bij de strafvorming als dusdanig niet uit. De strafrechter zal o.i. in de praktijk met andere moeilijkheden te kampen hebben.

In zijn 'Beschouwingen over beleid in het strafproces'², maakt Advocaat-generaal L. de Wilde het onderscheid tussen de natuurlijke delinquentie, zijnde de inbreuken op de grondregelen van de maatschappelijke orde, en de conventionele delinquentie, zijnde de inbreuken op de conventionele structuren van de maatschappij. De praktijk leert dat er ook vaak een onderscheid dient gemaakt te worden in de sanctionering van die vormen van delinquentie. Laatstgenoemde inbreuken vormen een belangrijk pakket van de door de correctionele rechtbanken behandelde zaken. De motivering van de straf (hoofdzakelijk geldboete) is hier nauwelijks te onderscheiden van het beantwoorden van de schuldvraag terwijl de strafmaat veelal afhankelijk is van automatismen, ja zelfs van 'tarieven' eigen aan bepaalde rechtbanken of kamers. Dit wil evenwel niet zeggen dat de strafrechter op dat vlak willekeurig zou te werk gaan maar hij is, bij gebrek aan een geïndividualiseerd boetestelsel, verplicht tot het voeren van een strafbeleid dat vaak weinig doordacht overkomt en even vaak weinig doeltreffend blijkt te zijn. Men voelt aan dat, in de huidige stand van zaken, een dergelijke strafvorming hoe dan ook in lapidaire termen zal gemotiveerd worden. Het gevaar dat men hier in stereotypen zal vervallen is allesbehalve denkbeeldig wat allerminst aan de geest van het wetsontwerp beantwoordt. Anders is het gesteld met de natuurlijke delinquentie waar de persoonlijkheid van de verdachte primeert boven de ernst van het gepleegde feit. De strafrechter beschikt hier, naast de persoonlijke waardemeters die hij hoe dan ook steeds in zich draagt, over meer criteria om een persoonsgericht strafbeleid te voeren. Het spreekt vanzelf dat de strafrechter des te meer bij machte is aan gegronde en gemotiveerde strafvorming te doen indien men hem de nodige informatie daartoe ter beschikking stelt. Maar ook hier lijkt hij dikwijls beperkt door gebrek aan objectieve gegevens omtrent de persoonlijkheid van de verdachte, zijn omgeving, zijn verleden, zijn toekomst. Vele auteurs hebben deze tekortkoming in strafdossiers reeds betreurd.

Wanneer in de praktijk wordt vastgesteld dat, waar de motiveringsplicht thans reeds bestaat (opschorting, uitstel), de 'hoop op verbetering van verdachte' de doorsnee gebruikte formule is dan kan men toch zonder schroom van stereotiepe formulering gewagen. Het valt te verwachten dat andere, maar even lakonieke, formules het levenslicht zullen zien wanneer de strafrechter verplicht zou zijn geldstraffen te motiveren die vaak niet of nauwelijks hoger liggen dan diegene die door de politierechtbanken worden ugesproken of die door het O.M. in zijn transactioneel beleid worden gehanteerd. Wij zullen het dan maar niet hebben over de maatregelen zoals verval uit het recht tot sturen of onmiddellijke intrekking van het rijbewijs die door diezelfde instanties ongemotiveerd kunnen bevolen worden.

Daarentegen zijn wij van mening dat de strafrechter, wanneer hij van oordeel is dat een effectieve gevangenisstraf dient uitgesproken te worden zo hij daar althans niet toe verplicht wordt (b.v. bij wettelijke herhaling), uitdrukkelijk zijn beslissing dient te motiveren n et zoals de onderzoeksrechter aan die verplichting is onderworpen bij het afleveren van een aanhoudingsmandaat. Van de strafrechter mag geredelijk verwacht worden dat hij niet zonder redenen een effectieve vrijheidsstraf, die de uitzondering zou moeten zijn, oplegt maar dan moet men hem ook het materiaal ter beschikking stellen dat hem toelaat oor-

2. *Panopticon*, 1980, 5-31.

deelkundig dergelijke beslissing te treffen of niet te treffen. Gebrekkige informatie, tekort aan infrastructuur en onduidelijkheid nopens wat nadien met de uitgesproken sanctie gebeurt noopt de strafrechter willens nillens al te dikwijls tot het nemen van het zekere voor het onzekere. Dat dit een gezond strafbeleid niet ten goede komt is evident. Dat dit uitsluitend aan de strafrechter te wijten valt is het een stuk minder.

Zolang echter de overheid voor de strafrechter, en overigens voor de rechter in het algemeen, niet de omstandigheden kan creeëren waarin aan een serene en niet aan een vaak overhaaste en overlaste rechtspraak kan gedaan worden, vrezzen wij dat, onafgezien alle ideeële beschouwingen over het strafbeleid van de rechter, de motivering bij de strafvorming een maat voor niets zal blijven.

J.M. Berkvens